

LIGANJ

1914. - 2004.

90. godina obilježavanja Hrvatske pučke škole u Lignju

Nakladnik

Općina Lovran, Općinsko vijeće, Odbor za obilježavanje jubileja

Za nakladnika

Edvard Primožić, Dino Martinčić

Urednik

Martina Blečić

Tehnički urednik

Martina Blečić

Fotografija

Marin Aničić, Martina Blečić,
Branko Kukurin, Goran Moravček

Lektura i korektura

Martina Blečić, Sanja Sinčić

Oblikovanje i grafička priprema

Digital point, Rijeka

Tisak

Digital point, Rijeka

Naklada

750 primjeraka

ISBN 953-99902-0-3

CIP - Katalogizacija u publikaciji
SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA RIJEKA

UDK 373.3(497.5 Liganj)"1914/2004"

LIGANJ 1914.-2004. : 90. godina obilježavanja Hrvatske pučke škole u Lignju / <urednik Martina Blečić ; fotografija Marin Aničić... et al.>. - Lovran : Općina Lovran, 2004.

ISBN 953-99902-0-3

110211049

IZLOŽBA

Organizator

Općina Lovran, Općinsko vijeće, Odbor za obilježavanje jubileja u suradnji s privatnim zbirkama područja Lovranšćine, Odbor za kulturu Općine Lovran

Autor izložbene koncepcije

Dino Martinčić, Martina Blečić, Dario Ottaviani

Koordinator projekta

Martina Blečić

Tehnička izvedba

Hari Baričević, Martina Blečić, Alma Harašić Bremec, Nenad Gašparinić,
Dražen Kršanac, Dario Ottaviani, Marko Pavin, Suzi Petričić, Dalibor Reš

Realizaciju izložbe financijski su poduprli

Županija Primorsko-goranska, Općina Lovran, sponzori

LIGANJ 1914. - 2004.

90. godina obilježavanja
Hrvatske pučke škole u Lignju

Općina Lovran 2004.

Martina Blečić

HRVATSKA PUČKA ŠKOLA U LIGNJU

Okolnosti nastanka i razvoja zgrade
Društvenog doma u Lignju

Pogled na dio lovranskog zaleđa i liburnijskog kraja

Prostor grada Lovrana i Lovranšćine obuhvaća prilično veliko područje, od morske obale do vrhova planinskog masiva Učke. Osim grada i priobalnog dijela naseljena su, i sve se više naseljavaju, ruralna područja bližeg zaleđa. Svo je pak zaleđe kulturno-prostorna cjelina nedjeljivo povezana međusobom jednako kao i sa samim gradom, odnosno obalom, u čemu žive

komunikacije neprestano ostvaruju nave veze vječnim ciklusom rađanja i umiranja, povezani dakle jedinstvenim matičnim uredom i jedinstvenim grobljem. Ruralne sredine i strukture rastresitog urbanizma sela Lovranska Draga, Tuliševica i Liganj pripadaju širem ruralnom prostoru kakav je poznat od Brseščine i Mošćenišćine, pa sve do Plominšćine.¹

¹ Sila, Z. 1987., Pejzaži i vegetacija Lovranšćine. LT.6. Opatija 1987: 35-39; Gotthardi-Pavlovsky, B. 1987., Lovranština-Ruralni prostor i sadržaji, LT.6. Opatija 1987: 147.

Kapela sv. Roka

Liganj - Brežina, pogled na zaseok

Temom ovog priopćenja, iznimno i važno, slavljeničkim se jubilejem upravo ističe selo Liganj. Prostorno se Liganj otvara i najavljuje izrazitom padinom i serpentinom kod koje je smještena kapela sv. Roka iz 17. stoljeća. Nekadašnja katastarska općina Sveti Frančišk, odnosno selo Liganj, brojala je u svom prostiranju više zaseoka poput Antića, Brajdine, Brežine, Brindića, Dindića, Ivulića, Kožula, Kršanci, Orbani ili Šmari. Liganj je upravo preko zaseoka Brindič, vertikalnim starim kamenim putom, bio izravno povezan s Lovranom. Samim time nedvojbeno svjedoči o dosljednoj i ustrajaloj komunikaciji između sela i grada, te između zaseoka zasebno, što će se odražavati ne samo u svakodnevi obavljanja poslova i gospodarjenja, nego i u kulturnom, političkom i socijalnom životu svih sredina i pojedinaca zajedno.

Dostupna nam dokumentacija svjedoči kako je uvođenjem tzv. *Stabilnog katastra patentom cara Franje I. 1817. godine*,

od 1819. do 1824. godine provedena u austrijskom Primorju tzv. *Franciskanska katastarska izmjera* svih katastarskih općina u mjerilu 1: 2.880.² Prvi katastrski planovi Mošćenišćine, Brseščine i Lovranščine nalaze se u katastarskom kotaru Lovran, dok već 1825. godine Mošćeniščina i Lovranščina pripadaju pod katastrski kotar Volosko, u kojeg je sveukupno pripadalo 40 katastarskih općina. Između ostalih navode se katastarska općina Oprić, Lovran i Tuliševica.³ Kao katastarska podopćina na prostoru Tuliševice zabilježen je i izrazito dobro dokumentiran Sveti Frančišk, koji je također prikazan u

² Škalamera, Ž. 2002., Brseč na kartografskim prikazima, Rijeka 2002: 24-29; Magaš, O., Škalamera Ž., 2004., Volosko i Opatija na starim kartografskim prikazima. Katalog izložbe. DAR, Rijeka 2004: 13-20.

³ Magaš, O., Škalamera Ž., 2004., Volosko i Opatija na starim kartografskim prikazima. Katalog izložbe. DAR. Rijeka 2004: 13.

mjerilu 1: 2.880. iz 1819. godine. Grafički se katastarski prikazi odlikuju bogatom ilustrativnošću, višebojnim akvarel oslikom i minucioznim naglašavanjem svakog i nasitnijeg detalja. To je prvi kartografski podatak koji je poznat za područje zaleđa Lovrana i njegove parcelacije. Svakako, svjedoči i važnu činjenicu kako je u to vrijeme prostor Lignja sasvim dobro naseljen i izgrađen u ruralnom smislu, ako znamo da je franciskanska izmjera dokumentirala samo naseljena područja. Ponovne reambulacije katastarskih općina vrše se do 1913. godine. Stoga je ovdje donesen i katastarski plan iz 1904. godine koji je mnogo manje suptilan u grafičkom prikazu, ali pokazuje promjene koje su se dogodile u razmaku od 25 godina, posebno po pitanju naseljenosti i urbanizacije prostora. *Catasto Franceshino* - odnosno kartografska dokumentacija u cijelosti, iz koje potječu i ovi katastarski prikazi Svetoga Frančiška, čuva se u tršćanskom Državnom arhivu - *Archivio di Stato di Trieste*.

Upravo je na Svetom Frančišku uoči Prvog svjetskog rata, 1914. godine, otvorena *Hrvatska pučka škola* - prva hrvatska škola na području Lovrana i Lovranšćine. Zanimljiv je razvoj tog povijesnog događaja za Lovran, budući da u njemu tada djeluju samo škole s nastavom na talijanskom i njemačkom jeziku. To je zapravo bio odraz fenomena kulturno-političke stvarnosti i svijesti, očito na dvije razine, jedne tako

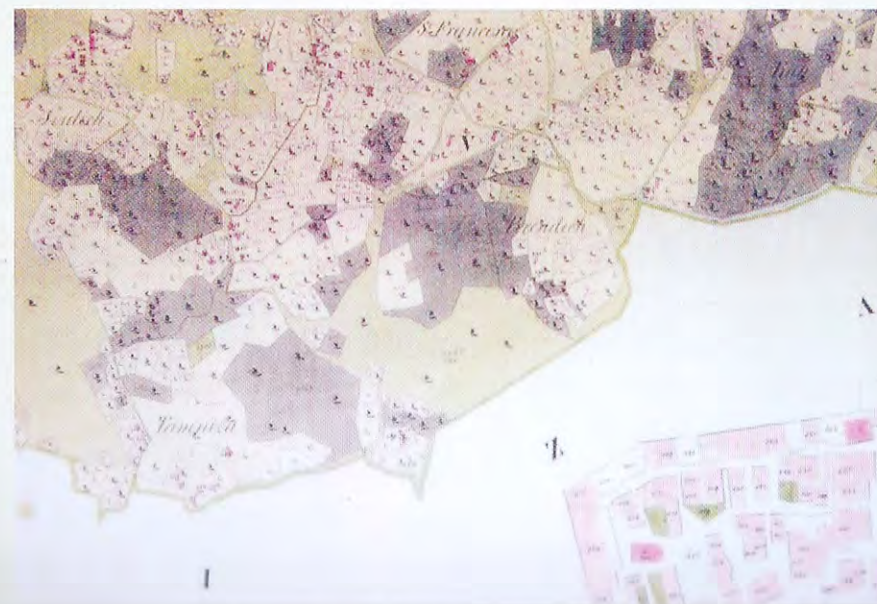
male, ali iznimno važne, sredine kao što je Lovran.

Zgrada škole u Lignju podignuta je i otvorena zahvaljujući sredstvima koje je osigurala *Družba sv. Ćirila i Metoda*, osnovana 1893. godine. *Družba sv. Ćirila i Metoda za Istru* u kratkom je vremenu euforije i zamaha tzv. preporoda razvila i organizirala, sve do Prvog svjetskog rata, oko devedesetak podružnica, a samo je središte, 1894. godine, postavljeno u Opatiji, nakon premještenja iz Pule. Sredstva za rad Družba je ostvarivala prikupljanjem dobrovoljnih priloga, prodajom šibica, na kojima su se nalazile znakovite i poticajne parole Družbe a od proizvođača šibica dobivali su također priloge, zatim donacijama pa i državnom subvencijom. Najznačajnija aktivnost Družbe svakako je bila osnivanje škola i dječjih vrtića, ali i svekoliko preporodno djelovanje na kulturnim i gospodarskim razinama.⁴ Na ovom je mjestu, dakako, najznačajnije navesti kako se tim podacima pribrajaju i osnivanje škola u Opatiji i Voloskom, s početka stoljeća, te osnivanje dječjeg vrtića u Lovranu kojeg je vodila učiteljica Ivanka Sajević, podrijetlom iz Zagreba.⁵

Sukladno razvijenoj ideji, ali i otvorenim trenutnim mogućnostima, Družba je odlučila sagraditi svoju školu i na području Lovrana. Najprikladnije za takav projekt pokazalo se zemljište u Lignju na Svetom Frančišku

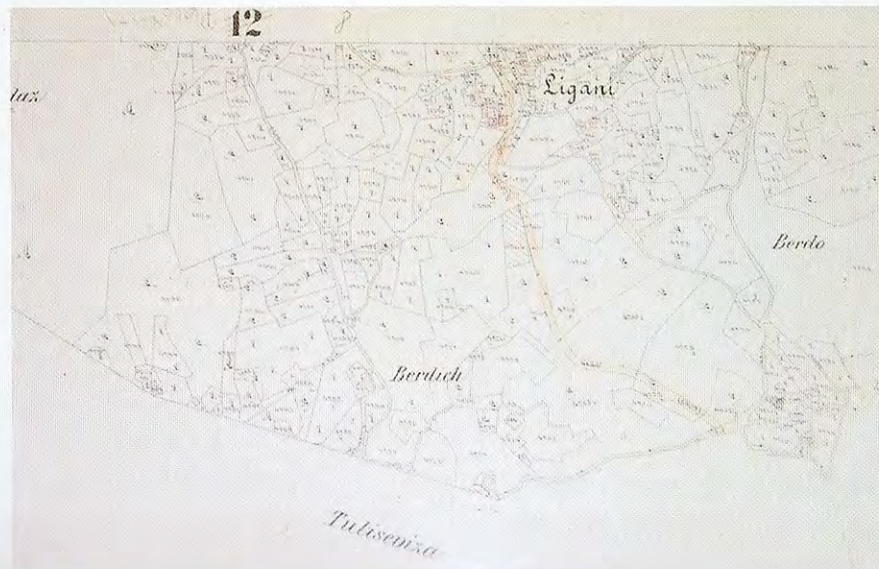
Brindič, stari put koji Liganj povezuje s Lovranom

Katastarski prikaz sv. Frančišk, Tuliševica, iz 1819. godine

Katastarski prikaz Lignja iz kraja 19. stoljeća

Katastarski prikaz Lignja iz 1904. godine

kojeg je vlasnički već baštinila sama Družba. Naime, 11. studenog 1913. godine temeljem kupoprodajnog ugovora od 12. prosinca 1912. godine, pod brojem spisa 1207, uknjižilo se vlasništvo tog gruntovnog tijela na ime *Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru* u Opatiji. Zemljište, katastarske čestice (2530, 2531)/760, graničilo je na sjeveru sa starim općinskim putom, na istoku s novom općinskom cestom, na zapadu s terenom Antona Andrejčiča Jakovašića, a na jugu sa zemljištem Antuna Trdića.

Za projektanta zgrade Družba je angažirala poznatog građevinskog poduzetnika iz Opatije Ivana Frankovića, koji je čitav projekt završio i objelodanio već 25. veljače 1913. godine.

Nakon svih tih opsežnih pripremnih radova, dogovorenih i usaglašenih planova za buduću izgradnju, ondašnji je Ćirilometodski tajnik Viktor Car, tek u ožujku 1913. godine, "na gotov čin" pismeno obavijestio lovransko općinsko Glavarstvo gdje je istaknuo potrebe, važnost, mogućnosti i način gradnje buduće pučke škole. Glavarstvo je pak u skorom vremenu odobrilo gradnju škole prema projektu istaknutog Frankovića, koji je prihvaćen i ovjeren od strane *Podesteria quale Autorità Edile di I. Istanza*, i to 21. ožujka iste godine u Lovranu.

Već sljedeće, 1914., godine u veljači,

Družba je izgradila zgradu na površini od 20 85 m² i s obzirom da nije bilo nikakvih prepreka Glavarstvo je moralo izdati dozvolu za njezino otvaranje. To je bila zgrada slobodnostojećeg tipa, dvokatnica, s prizemljem i prvim katom, bez podrumskih prostorija te s dvostrešnim krovom. Imala je unutrašnje stepenište koje je povezivalo prizemlje i prvi kat. Na svakom katu nalazila su se na glavnom pročelju po četiri velika prozora i dva na istočnom pročelju, dok su na katu još dva prozora dodana i na stražnjem, sjevernom, pročelju. Po jedan je manji prozor bio kod svakog kupatila a jedan je veći prozor bio postavljen i na polukatu kod stepeništa, što je sve razvidno iz priloženog nacrtu pročelja i presjeka zgrade. U prizemlju su bile dvije velike prostorije: svlačionica i predavaonica, te dva kupatila i jedna pomoćna prostorija. Na prvom su katu bile tri veće prostorije: soba, kuhinja i blagovaonica, te jedno kupatilo i jedna pomoćna prostorija. Prema uvjetima Glavarstva potrebno je bilo dodati samo otpadnu jamu - *pozzo*

⁴ Istra i Slovensko primorje. Borba za slobodu kroz vijekove. Beograd 1952: 81-83; Strčić M. 1987., Viktor Car Emin i Rikard Katalinić Jeretov u preporodnom pokretu istarskih Hrvata, LT.6. Opatija 1987: 85-86.

⁵ Glogović, M. 1987., Kulturni amaterizam i sport kao sredstvo političkih borbi u Lovranu pred Prvi svjetski rat. LT.6. Opatija 1987: 72, f.n. 5; Vlašić, V. 1987., Razvoj školstva u Lovranštini. LT.6. Opatija 1987: 127-128.

B.

SUD U OPERATIVI

U p i s - I s c r i z i o n e
E i n t r a g u n g

[illegible]

Kurekic (Kurelich) Joseph Ferdinand is Leonard's 89

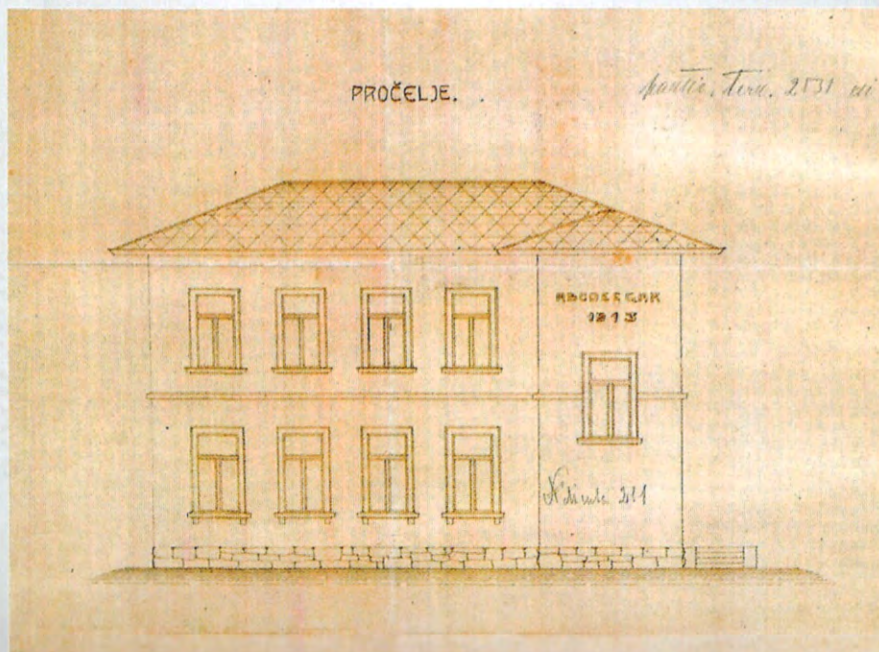
24.11.1913. *Opel 11. novembra 1913. Lp. 24.35/13.*
Na temelju hipototajine pogovbe od 12. decembra 1912 broj 1207
uključuje se pravo vlastništva jednog gruntu na imu:

Opisba Sv. Cirila i Metoda ^{prvih} u epistoli.

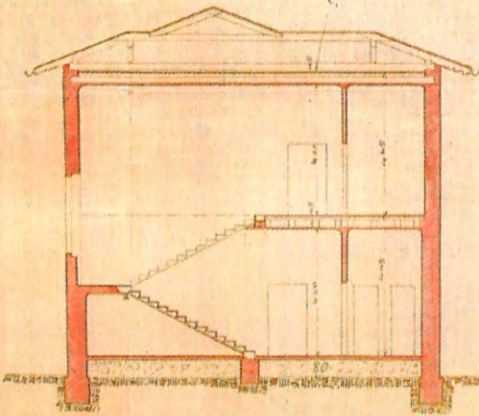
1913. 11. novembra 1913. str. 2435/13.
 Na temelju reprodukcije pogodne, od Voloske, 13. decembra 1912. broj 1207
 uključuje se pravo vlastništva drugog (2) gruntuosobu čija su imena

Družba Sv. Cirila i Metod^{sa} u Spatiji.

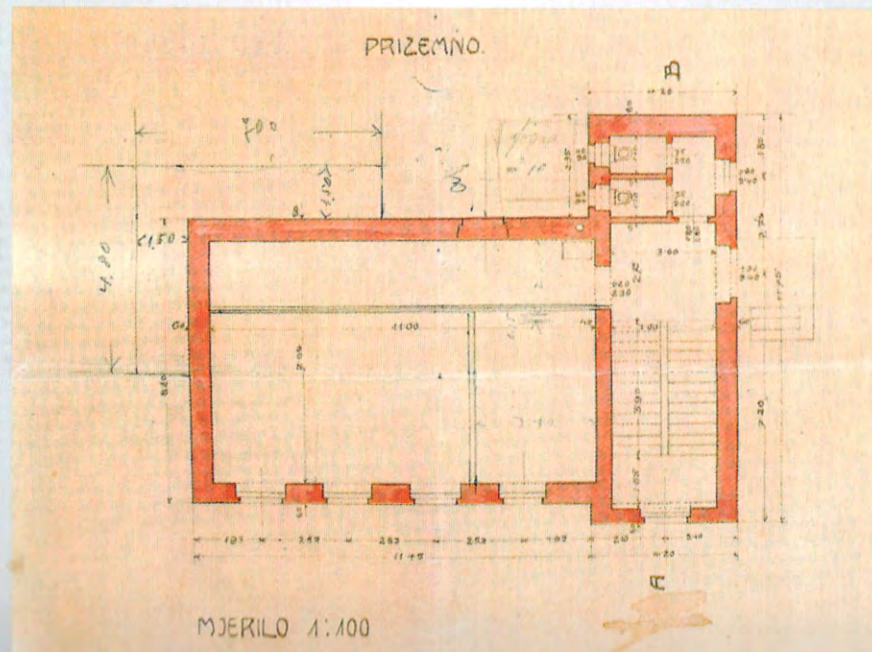
Uknjiženo vlasništvo *Družbe* u zemljišnim i posjedovnim listovima iz 1913. godine
(Općinski sud u Opatiji)

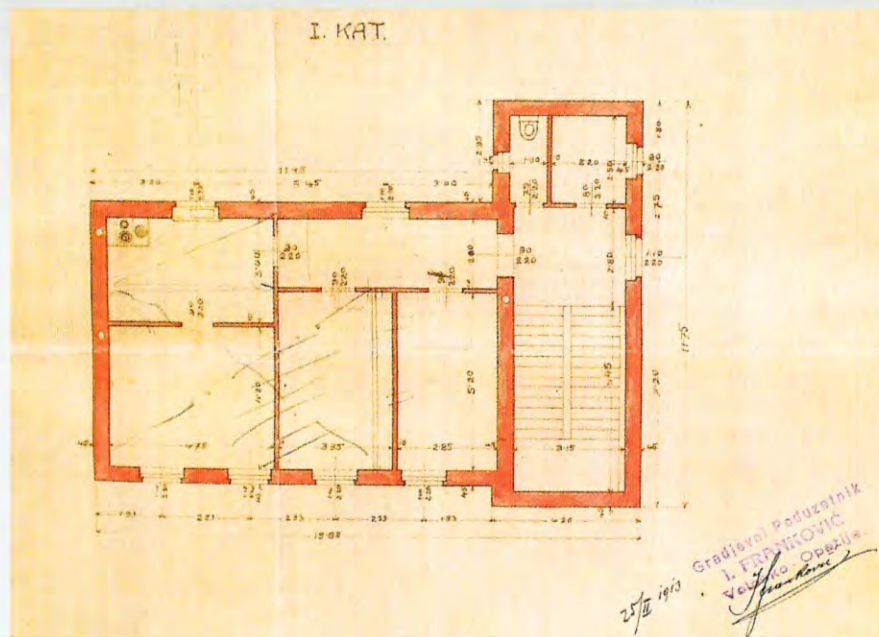
Snimak izvornog nacrtu pročelja škole u Lignju

T. 2531 di Laurana
 PROSJEK A-B
 1/1000

 Visto ed approvato.
 Della Podestà quale Amministratore di I. Sezione
 Laurana, li 22. 7. 1912
 Il Podestà:
 E. B. B. B.

Presjek zgrade s ovjerom dokumentacije biljegom, pečatom i potpisom iz 1913. godine

Nacrt prizemlja zgrade sa skiciranim preinakama za dodavanje otpadne jame

Tloris 1. kata s pečatom i potpisom I. Frankovića iz 1913. godine

Fotografija učitelja Stjepana Dukića s učenicima u Lignju iz 1915. godine

nero, najmanje udaljenu osam metara od eventualne cisterne. Delegacija općinara izašla je na očevid i potvrdno ga naplatila Družbi u iznosu od 39 kruna, iste godine.

Čin otvaranja Prve hrvatske pučke škole u Lignju obilježen je velikom svečanošću, što oslikava i priložena fotografija, iako je i tu bilo većih ili manjih nesuglasica i nesnalaženja u organizaciji s *peganovcima*. Škola je s aktivnim radom započela odmah, a prvi učitelj bio je Stjepan Dukić, koji je i dokumentiran na fotografiji iz 1915. godine sa svojih 45 učenika svih uzrasta. Od učitelja, do Prvog svjetskog rata, spominju se još Ruža Jelušić i Gaspara Purić, a nastavu su pohađali učenici iz svih okolnih sela, kao što je Dobreć, Oprić, Lovranska Draga ili Tuliševica, pa je tih godina po jedan razred brojio 40 do 60, pa i do 70 učenika.⁶ Od brojnih učenika koji su pohađali tu školu s nama je prisutna još jedina učenica gopoda Karla Bassan. Sačuvano je i ponešto školskih bilježnica i priručnika, s datumom iz 1916. godine, koji su se koristili u osnovnom obrazovanju učenika, kao i pismo Ruži Jelušić, koje nam jasno dokumentira kako je ona mjesto učiteljice zaigurno obnašala već 1916. godine.

No, osim osnovne poučno-didaktičke namjene u Lignju je, kako je prije istaknuto, 17. svibnja 1914. godine održan predizborni skup na kojemu je govorio profesor Vjekoslav Spinčić, a vološčanski

odvjetnik Ivan Pošćić obavijestio je o tom događaju 8. lipnja 1914. godine čak i Kotarsko poglavarstvo u Voloskom.⁷ Zatim je *Družba sv. Ćirila i Metoda* nepunih mjeseca dana poslije, u nedjelju 14. lipnja u školskoj dvorani, održala i svoju godišnju skupštinu. Pored profesora Spinčića na skupštini su se našli i Dinko Vitezić, Matko Leginja, Matko Mandić, braća Trinajstić, Rikard Katalinić Jeretov i mnogi drugi, ali, nažalost, očekivana Narodna glazba iz Lovrana nije, unatoč dogovorima, uveličala tu svečanost.⁸

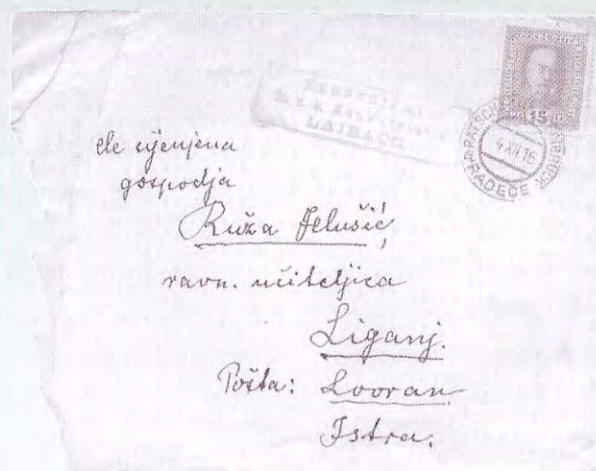
Talijanskom okupacijom Primorja nakon Londonskog ugovora 1918. godine, u Lovranu se politička kao i životna situacija uvelike promijenila. Ukidaju se narodna vijeća, zabranjuju se političke te kulturne djelatnosti, a sve u skladu s novom politikom odnarođivanja i zaštite talijanskog življa.⁹ S time u zgradi u Lignju prestaje također djelovanje škole s nastavom na hrvatskom jeziku, a objekt je prenamije-

⁶ Vlašić, V. 1987., Razvoj školstva u Lovranštini. LT.6. Opatija 1987: 128-129.

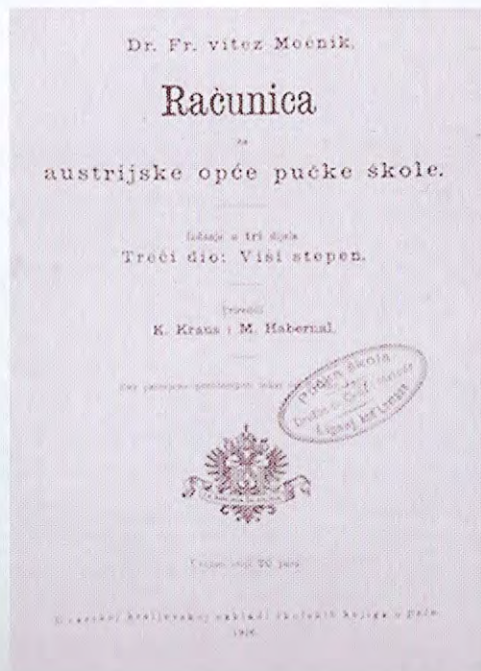
⁷ Glogović, M. 1987., Kulturni amaterizam i sport kao sredstvo političkih borbi u Lovranu pred Prvi svjetski rat. LT.6. Opatija 1987: 73.

⁸ Glogović, M. 1987., Kulturni amaterizam i sport kao sredstvo političkih borbi u Lovranu pred Prvi svjetski rat. LT.6. Opatija 1987: 75-77.

⁹ Karpowicz, L.J. 1987., Neki pokazatelji političkih prilika u Lovranu u razdoblju između dva rata. LT.6. Opatija 1987: 97.

Pismo učiteljici Ruži Jelušić iz 1916. godine

Sačuvana Računica s pečatom Družbe iz 1916. godine

Talijanski dječji vrtić nakon 1918. godine u zgradi bivše škole

njen u talijanski dječji vrtić kojeg su vodile redovnice - *Asilo*. Nova škola *Edmondo De Amicis*, gdje se svakako nastava odvijala na talijanskom jeziku, otvorena je u obližnjem selu u Tuliševici, 1934. godine.¹⁰ Slijedom povijesnih zbivanja 1922. godine, kraljevskim je dekretom Liganj kao podopćina odvojena od općine Lovran, s ciljem učvršćivanja vlasti talijanskog stanovništva nad seoskim, koji je najvećim dijelom bio hrvatski, i kako bi, s tim u skladu, u izbornim jedinicama "građani" dobili veća prava od seoskog stanovništva.¹¹

Sve do 1939. godine Lovran je zajedno sa podopćinama, kao i drugim gradićima regije, pripadao administrativnoj jedinici *Provincia del Quarnaro*, a kao posljedica prijašnjih preraspodjela fašizam se na po-

dručju Lovrana razvijao plodonosnije nego drugdje.¹² U tom je kontekstu i zgrada nekadašnje pučke škole u Lignju, 1933. godine, postala vlasništvom Općine Lovran. Nakon rata vlasništvo je nad istom zgradom promijenjeno. Godine 1948., ona postaje dijelom Općenarodne imovine, od kada je u njoj smješten društveni dom, koji doskora dobiva i proširenje zgrade u stražnjem dijelu. Mjesni Narodni odbor Tuliševica postao je upravnim organom 1951. godine. Dom je ubrzo postao središtem društvenog ali i kulturnog života Lignja i kao takav, eto, zadržao se i do današnjih dana. Danas je zgrada u vlasništvu Općine Lovran, a osim doma, u zgradi se nalazi i dućan mješovitom robom, boćalište, stambeni prostor obitelji Vasilić, te napokon novo središte prirodnog i kulturnog razvoja ovog područja; Javna ustanova Park prirode Učka.

Konačno, prema svim navedenim opisima, kategorijama, povijesnom razvoju i značenju tog objekta, odlukom Ministarstva kulture 2004. godine prihvaćeno je kako škola u Lignju ima svojstvo nepokretnog kulturnog dobra Republike Hrvatske memorijalnog karaktera.

¹⁰ Vlašić, V. 1987., Razvoj školstva u Lovranštini. LT.6. Opatija 1987: 132.

¹¹ Karpowicz, L.J. 1987., Neki pokazatelji političkih prilika u Lovranu u razdoblju između dva rata. LT.6. Opatija 1987: 98.

¹² Karpowicz, L.J. 1987., Neki pokazatelji političkih prilika u Lovranu u razdoblju između dva rata. LT.6. Opatija 1987: 99.